

siyle yapılmayıp bir küçük mücennep (S) eklenerek meydana getirilmesi ve makamın karar duygusunun (bitme bütünlüğünün) basit makamlar gibi kuvvetli olması vb. sebeplerden dolayı neveser birleşik makamlar sınıfına girer.

Neveser makamı dizisi, Batı müziği bakımından armonik minörün 4. derecesinin kromatik olarak yarım ses yükseltilmesiyle oluşan ve "minör oryantal" adı verilen dizidir. Neveser makamının güçlüsü dizinin ek yerindeki nevâ perdesi olup yarım karar hicaz çeşnişiyle bu perdede yapılır. Nota yazımında donanımına si ve mi için bakiye bemolü, fa ve do için bakiye diyezi konulan makamın yedeni portenin 1. aralığında yer alan bakiye diyezli fa (ırak) perdesidir.

Makam genişlemesi hem pest hem tiz taraftan yapılabilir. Güçlü üzerinde bulunan hicaz dördülsünün simetrik olarak yegâh perdesi üzerine göçürülmesi suretiyle pest taraftan yapılan genişleme sonucu yegâhta (yerinde) bir şedaraban makamı dizisi meydana gelir. Tiz taraftan yapılan genişlemede ise güçlü üzerinde yer alan hicaz dördülsü, tiz durak gerdâniye perdesi üzerine bir bûselik beşlisi getirilerek nevâda hümâyün dizisi şeklinde uzatılır. Bu genişlemeler sonucu neveser makamı bütün imkânlarıyla kullanıldığında yegâhta şedaraban, rastta neveser, nevâda hümâyün makamı dizilerinin iç içe bulunduğu görülür.

Her iki genişlemenin meydana getirdiği bu on beş seslik ses merdiveni saz eserleri için uygulanabilirse de sözlü eserler için fazladır. Zira her ses sanatçısında on beş seslik bir genişlik bulunmamaktadır. Bu sebeple sözlü eserler için bu genişlemelerden birinin, özellikle tiz taraftakinin yapılması uygun olur. Neveser makamının asma kararları nîm hicaz ve dik kürdî perdelerinde çeşnisiz, düğâh ve yegâh perdelerinde hicaz çeşnili asma kararlar ile

evîç ve hisar perdelerinde yapılan çeşnisiz asma kararlardır.

Neveser makamının seyrine güçlü veya durak perdesi civarından başlanır. Diziyi meydana getiren çeşnilerde karışık gezinilip güçlü perdesinde hicaz çeşnişiyle yarım karar yapılır. Gerekli yerlerde yine karışık gezinilip asma kararlar gösterildikten ve istenirse genişlemiş bölge de dolaşıldıktan sonra ana dizi ile rast perdesinde nikriz çeşnili ve genellikle yedenli tam karar yapılır.

Yûsuf Paşa'nın muhammes, Nûman Ağa'nın berefşan, Sâlih Dede Efendi'nin devr-i kebîr usulündeki peşrevleri; Yûsuf Paşa'nın aksak semâi ve yürük semâi, Ali Rıza Tınaz'ın (Avni) aksak semâi usulündeki saz semâileri; İsmâil Dede'nin zencir usulünde, "Nasıl edâ bilir ol dilber-i fedâyı görün" mısrayla başlayan murabba bestesiyle, "Diyemem sîne-i berrâkı semenden gibidir" mısrayla başlayan yürük semâisi; Hacı Ârif Bey'in curcuna usulünde "Bahâr erdi yeşillendi çemenler" mısrayla başlayan şarkısıyla sermüezzin Rifat Bey ve Necdet Tanlak'ın Mevlevî âyini; Hüseyin Baba'nın yürük semâi usulünde, "Âlem

NEVESİN

Bosna - Hersek'te
eski bir Osmanlı kasabası.

Bugün Nevesinje adını taşıyan kasaba Bosna'nın Hersek kesiminde Mostar'a 25 km. uzaklıkta yüksek dağlarla çevrilidir. Osmanlı döneminde birçok âlimin yetiştiği bir kaza merkezi durumundaydı. Kasaba, Velež dağlarının eteğindeki yeşil bir ovada (Nevesinjsko) deniz seviyesinden 889 m. yükseklikte ana yolların kesiştiği bir mevkide kurulmuştur. Mostar'ı Gačko'dan geçerek Karadağ'a, Dabarsko ovası ve Dubrovnik'ten Konjiç'e (Koniçe), Neretva üzerinden Bosna içlerine bağlar.

İlk defa XII. yüzyılda Papa Dukljanin'in kayıtlarında (kronoloji) Podgorje'nin bir bölgesi (Župa) olarak zikredilen Nevesin XIV. yüzyılın başında Dubrovnik kaynaklarında Neverinje adıyla anılır. 1371-1373'te Bogomil mezhebinin önde gelen savunucularından Gradoje Sankoviç'in mülkiyetindeydi. Daha sonra nüfuzlu Kosaça ailesinin eline geçti. Hersek Dükü Stjepan Kosaça'ya ait Ekim 1435 tarihli bir belgede, harabeleri günümüzdeki Nevesin kasabasına bakan Vиноçac Kalesi'nin bir varoşu olarak zikredilmiştir. Şubat 1444 tarihli bir diğer belgede Nevesigno adıyla geçer.

Nevesin ve civarı 869 Şevvalinde (Hazar 1465) Osmanlılar tarafından fethedildi. Fetihden on yıl sonra yapılan ilk tahririnde, bölgenin kuzeydeki Konačko ovası dahil olmak üzere sadece % 1'i müslüman olan 835 hâneden ibaret otuz köyden oluştuğu görülür. 925 (1519) tarihli *Tahrir Defteri*'ne göre Nevesin nahiyesi % 41'i müslüman olan 1306 hânelik otuz yedi köyden meydana geliyordu. Aradan geçen kırk yıla yakın süre zarfında İslâmiyet'in bu kadar hızlı yayılmasının sebebi, yerli nüfusun Ortodoks ve Katolik mezheplerince baskı altında tutulan Bogomil mezhebine bağlı olmasıyla kısmen ilgilidir. Bölgedeki en es-

yüzüne saldı ziyâ âl-i Muhammed" mısrayla başlayan nefesi bu makamın en güzel örnekleri arasındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hâşim Bey, *Musikî Mecmuası*, İstanbul 1280, s. 24; Tanbûrî Cemil Bey, *Rehber-i Musikî*, İstanbul 1321, s. 77; Subhî Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1933, I, 130-133; Özkan, *TMNCI*, s. 389-393; Hüseyin Sâdeddin Arel, *Türk Musikisi Nazariyatı Dersleri* (haz. Onur Akdoğan), Ankara 1991, s. 177, 200-201.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

ki caminin Vezir Hersekzâde Ahmed Paşa tarafından Zovidol köyünde yaptırıldığı söylenmektedir. II. Bayezid güzel bir mihrabı, minberi ve mahfilî bulunan bir cuma camisi yaptırarak İslâmiyet'in bölgede yayılmasına hizmette bulunmuştur. İlk dönemlerde inşa edilen bir diğer cami 921 (1515) tarihli Veliyyüddin Ağa Camii'dir. XVI. yüzyılın ikinci yarısında Nevesin kazası % 95'i müslüman olan 1069 hânelik elli beş köye sahipti. Nevesin kasabasıyla ilgili kayda ise tahrir defterlerinde rastlanmaz. Ancak buranın 1535'te kadılık merkezi haline getirildiği bilinmektedir.

1074 (1664) yılı ilkbaharında kasabayı gören Evliya Çelebi burada üç cami, yedi mescid, iki medrese, bir dârülkurrâ, bir dârülhadis, bir imaret (II. Bayezid), bir hamam, üç tekke ve altı mektep bulunduğunu belirtir. Fakat 1500 olarak gösterdiği hâne sayısı abartılı görünmekte olup bunun ancak 500 kadar olabileceği ileri sürülür. XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde yapılan hamam ise daha sonra Veliyyüddin Ağa vakfına dahil edilmiştir. Dârülhadis ve dârülkurrânın vakfiyeleri mevcuttur (13 Receb 1044 / 2 Ocak 1635). Mektepler, Mostar'ın meşhur hayrat sahibi Rûznâmçeci İbrâhim Efendi'nin kardeşi olan Ali Kâfi Nevesinjaç Efendi tarafından kurulmuştur.

XVII. yüzyılın son çeyreğindeki savaşlar sırasında Nevesin bölgesi Venedikliler'in yanında onlar adına hareket eden çete gruplarının saldırılarına uğradı. Evliya Çelebi, 1074'te (1664) Girit savaşları devam ederken bölgedeki Zovidol'de kısmen harabe halinde bulunan Hersekzâde Ahmed Paşa Camii'nin kalıntılarını görmüştü. Burada ve diğer köylerde bulunan nüfus savunma amacıyla kuleli sağlam evlerde otuyordu. Nevesin ve Ustulçe (Stolac) arasında küçük bir müslüman kasabası olan Predol sakinleri yaşadıkları yeri terkederek dağlara sığınmıştı. Bölge XVIII. yüzyılda da sürekli biçimde Karadağlı kabilelerin saldırılarına mâruz kaldı, müslüman ahalinin bir kısmı daha kuzeye Mostar ve civarına doğru gitmeye zorlandı. Bu akınları

durdurmak için Osmanlı idaresi 1183'te (1769) Karadağ üzerinde ana yoldaki Zalom'da güçlü bir askerî istihkâm (palanka) kurdu. XIX. yüzyılda özellikle toprak mülkiyeti konusundaki ihtilâf yüzünden müslüman ve hristiyanlı topluluklar arasında gerginlik arttı. Bu durum, 1875'te daha sonra bütün Bosna'ya yayılacak ve üç yıl sürecek olan topraksız köylülerin ayaklanmasıyla (Nevesinjska Puška) sonuçlandı. Bu isyan süresince pek çok müslüman köyü ve camisi yakılıp yıkılmış, ahalisi ya öldürülmüş veya sürülmüştür. 1878'de Bosna-Hersek'in Avusturya tarafından işgaliyle birlikte isyan sona erdi. Ancak 1882'de Avusturyalılar'a karşı yeni bir ayaklanma patlak verdi. 1910'da Avusturya'da yapılan nüfus sayımı, XVIII ve XIX. yüzyıllarda bölgede meydana gelen büyük sosyal değişimi göz önüne serer. Söz konusu yıllarda Nevesin bölgesinde 1132 hâneye karşılık nüfusun sadece % 22'si müslümandı. II. Dünya Savaşı'nın ardından müslümanlar tekrar güçlenmeye başlayıp nüfus oranları % 26'ya kadar çıktı. 1961'de burada 2272 kişi yaşıyordu. 1960 ve 1970'li yıllarda pek çok eski cami yeniden inşa edildi. 1991'de Nevesin kasabası % 16'sı müslüman olan 4068'lik nüfusa sahipti. Halen dört camisi bulunmaktadır. 1992 ve 1995 yıllarındaki Bosna savaşında Nevesin'deki bütün müslümanlar ve köy halkı Sırp çeteleri tarafından sürüldü ve İslâmî âbideler tahribata uğradı, ortadan kaldırıldı. 2006 yılında buraya geri dönen bazı müslümanlar yeni camiler inşa etmeye başladılar.

Nevesin, Osmanlı döneminde pek çok ünlü siyasetçinin doğum yeri olmuştur. Bunlar arasında Defterdar Mustafa Paşa, Rûznâmçeci İbrâhim Efendi ve uzun süre Mostar müftülüğü yapan kardeşi Ali Kâfi Efendi, Veziriazam Sâlih Paşa, Nevesinjaç ve kardeşi Buda Valisi Murtaza Paşa, yeniceri ağası Zülfikar Ağa, Bağdat Valisi Haznedar İbrâhim Paşa, Erzurum Valisi Defterdarzâde Mehmed Paşa, Mevlvî şair Muhammed Muhteşim Velagiç sayılabilir.

Ortaçağ'daki Bogomil mezhebine bağlı insanlardan kalma pek çok mezarlık Nevesin bölgesinin en önemli karakteristiğidir. Diğer bir hususiyet ise birçok köy ve kasabadaki camilerin, bu kesime yakın Dalmaçya kıyılarında bulunan yerleşme yerlerindeki kiliselerin özelliklerinden birini teşkil eden, saat kulelerini andıran tipte dört köşeli minarelerinin bulunmasıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 5; TK, TD, nr. 483; Evliya Çelebi, *Se-yahatnâme*, VI, 438-441; G. Vuković, *Hercegovacki i Vasojevički Ustanak, 1875 i 1876 god*, Sarajevo 1925, tür.yer.; M. Vego, *Naselje Bosanske Srednjevjekovne Države*, Sarajevo 1957, s. 80-81; Hazim Šabanović, *Evlija Čelebija, Putopis, Odlomci o Jugoslovenskim Zemljama*, Sarajevo 1957, II, 179-184; a.mlf., *Bosanski Pašaluk-Postanak i Uprava Podjela*, Sarajevo 1959, s. 192-194; S. Ćirković, *Hercek Stefan Vukčić-Kosača i Njegova Doba*, Beograd 1964, tür.yer.; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri II, III*, 264-265; Mehmed Mujezinović, *Islamska Epigrafička Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1982, III, 345-352; M. Njavro, *Hercegovina, Povijest, Kultura, Umjetnost*, Zagreb 1985, s. 93-95; Ahmed Aličić, *Poimenični Popis Sandžaka Vilajeta Hercegovine (1475-77)*, Sarajevo 1985, tür.yer.; a.mlf., "Privredna i Konfesionalna Struktura Stanovništva u Hercegovini Krajem XVI Stoljeća", *POF*, XXVI (1976), s. 125-192; J. Dedejer, *Hercegovina, Antropo-geografske Studije*, Sarajevo 1990, s. 211-235; Hivzija Hasandedić, *Muslimanska Baština u istočnoj Hercegovini*, Sarajevo 1990, s. 129-159; D. Sergejevskij, "Rimska Cesta na Nevesinjskom Polju", *Glasnik Zemaljskog Muzeja*, III, Sarajevo 1948, s. 43-61; a.mlf., "Putne Bilješke sa Nevesinjskog Polja", a.e., III (1948), s. 239-250; Hamid Hadžibegić, "Turski Dokumenti o Početku Ustanka u Hercegovini i Bosni 1875 Godine", *POF*, I (1950), s. 85-116; Dragoljub Joksimović v.dğr., "Nevesinje", *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb 1965, VI, 282-283; Milan Jokanović, "Nevesinjsko - Polje", a.e., VI, 283.

MACHIEL KIEL

NEVEVÎ (النوى)

Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref
b. Mürî en-Nevevî
(ö. 676/1277)

Hadis âlimi ve fakih.

631'de (1234) Suriye'nin güneyindeki Havran bölgesinde Nevâ köyünde doğdu. Nevevî (Nevâvî), Havrânî ve dedelerinden Hizâm'a nisbetle Hizâmî nisbeleriyle anılır. Hiç evlenmediği halde adı Yahyâ olanların genellikle yaptığı gibi Ebû Zekerıyyâ künyesini almıştır. Nevevî ergenlik çağında ticareti sevmeyişi halde babasının dükkânında çalıştı ve bu arada çevresindeki âlimlerin derslerine devam etti. On sekiz yaşına girince babası onu Dimaşk'a götü-

Nevesin'den
bir görünüş